

УДК 347(477)«08/19»(075)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ АВСТРІЇ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ (1772–1918 рр.)

І. Бойко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна*

У статті розкрито процеси становлення і розвитку правового регулювання цивільних відносин на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.). Значну увагу зосереджено на історико-правовому аналізі австрійського цивільного кодексу 1811 р. та інших джерел цивільного права досліджуваного періоду.

Ключові слова: правове регулювання, цивільні відносини, українські землі, Австрія, Австро-Угорщина.

В умовах демократизації суспільного життя в Україні перед науковцями постає складна проблема аналізу природи українського права, характеристики самобутності правової системи України, розкриття тяглості української правової традиції, з'ясування спадкоємності і наступності розвитку національного права, яке має власне історичне коріння.

Вирішення актуальних державно-правових проблем сьогодення значною мірою залежить від дослідження та засвоєння історичного юридичного досвіду, знання тих правотворчих процесів, які мали місце в Україні протягом тисячоліть. Постає мета потребує поглибленого вивчення історії українського права та процесів державотворення на українських землях. Серед багатьох історико-правових явищ сьогодні вагоме значення має дослідження історії правового регулювання цивільних відносин в Україні, зокрема на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.).

У 1772 р. за результатами першого поділу Речі Посполитої Галичина була анексована Австрією. Остаточне входження Галичини до складу Австрії було юридично оформлено договором між Австрією, Пруссією та Росією від 3 травня 1815 р. За Кючук-Кайнарджійським мирним договором 1774 р., укладеним між Росією та Туреччиною, до складу Австрії було приєднано також і Буковину. У складі Габсбурзької монархії з 1526 р. перебувала Угорщина, яка ще з 1326 р. захопила населене українцями Закарпаття.

Австрійський уряд українські та польські землі штучно об'єднав в єдиний адміністративний край під назвою Королівства Галичини та Володимерії. Західну частину Королівства становили польські землі з центром у Кракові, ця частина іменувалася Західною Галичиною, східна його частина була зазвичай населена українцями з центром у Львові та іменувалася як Східна Галичина. До 1848 р. у складі Королівства Галичини і Володимерії перебувала також Буковина, однак вже 1849 р. вона була виділена в окремий коронний край. Після приєднання Галичини, австрійський уряд розпочав масштабну економічну експлуатацію її природних багатств та людських ресурсів. Економічна політика Австрії на західноукраїнських землях зводилася до експлуатації їхніх природних багатств, мала колоніальний характер і була спрямована на те, щоб зробити її додатком до промислових районів Австрії, а згодом – Австро-Угорщини. Попри те, що Галичина була одним

з найбільших коронних країв за територією, кількістю населення та покладами корисних копалин, австрійський уряд відводив їй роль одного з найменш промислово розвинутих районів Австрії, а згодом і Австро-Угорщини [1, с. 73–77]. Промислова відсталість Галичини знаходила своє відображення в тому, що сировину з таких найбільших галузей промисловості, як гірнична, нафтовидобувна вивозили з території Галичини для її подальшої промислової переробки на виробництва у центральні райони Австрії, а згодом і Австро-Угорщини. Водночас у Галичину постачали промислову продукцію, зокрема вироби з металу з Англії, Пруссії та Польщі. Австрійський уряд розглядав Галичину як аграрний край, яка слугувала невичерпним джерелом якісного хліба та м'яса для Австрійської монархії. Найбільш розвинутою галуззю промисловості у Галичині було гуральництво, зокрема, виробництво алкоголю, що мало на території Галичини надзвичайно сприятливі умови для розвитку. Проте результати такого «розвитку» згубно позначалися на самих галичанах, оскільки спричинювали до споювання селян та заробляння на цьому грошей галицькими поміщиками [2, с. 13].

В останній третині XVIII ст. на західноукраїнських землях простежують збільшення кількості безробітних і, як наслідок, зменшення розмірів заробітної плати у зайнятих на виробництві робітників. Водночас вартість промислової продукції у співвідношенні з розмірами заробітної плати була для західноукраїнського населення значно вищою, аніж на решті територій Австрії, а згодом і Австро-Угорщини. Крім того, дешевизна робочої сили, наявність великої кількості безробітних давали власникам підприємств у Галичині можливість порушувати насамперед соціально-економічні права своїх робітників, не забезпечуючи при цьому належних умов та безпеки праці.

Політика австрійського уряду відбилась і на українському селянстві. І хоча ще 1848 р. кріпацтво в Галичині було скасоване, однак переважна більша частина орних земель, лісів й пасовищ і далі належала поміщикам, монастирям, церкві. Селянське господарство у Галичині за характером було переважно малоземельним, внаслідок чого близько половини всіх селянських господарств стали нерентабельними.

Відразу після приєднання Галичини австрійський уряд розпочав активні дії щодо організації на її території органів державної влади та крайового самоврядування за зразком австрійської системи управління. Значну увагу австрійського двору зосереджено також і на нормативно-правовому забезпеченні їх організації та діяльності. Це було зумовлено, насамперед, тим, що на території Галичини у другій половині XVIII ст. продовжували діяти норми польського права, які не відповідали тогочасним історичним та суспільним реаліям, містили значну кількість феодальних та напівфеодальних пережитків і були відмінними від джерел австрійського права.

Запровадивши в Галичині подібну до австрійської систему державних органів влади та крайового самоврядування, австрійський уряд обмежив компетенцію та повноваження польської шляхти, а також поширив дію австрійського права на територію всієї імперії. Починаючи з 1772 р., на західноукраїнських землях поступово впроваджують австрійське законодавство [3, с. 46–47]. Офіційним виданням Австрійської монархії, в якому друкували австрійські закони був «Імперський лист законів», а в Галичині такі ж функції виконував «Провінціальний збір законів», який згодом було перейменовано у «Загальний вісник місцевих законів».

Австрійський уряд у законотворчій сфері прагнув використати Галичину в своїх цілях. Це виявлялося, зокрема, у тому, що територія Галичини була законодавчим полігоном, місцем випробування багатьох нових нормативно-

правових актів австрійського двору, і лише після такої їх апробації та за умови позитивних результатів, дія цих нормативно-правових актів поширювалася й на інші території австрійської імперії.

Австрійська держава основні зусилля в законодавчій сфері спрямувала на нормативно-правове забезпечення, насамперед, цивільно-правових відносин. Зумовлено це було тим, що господарська діяльність із видобутку корисних копалин, а також виробництва та вивезення з Галичини сировини та продовольства потребувала відповідного правового регулювання. Водночас австрійська влада, прагнучи послабити вплив польської шляхти на території Галичини, робила активні кроки з метою поширення правової системи Габсбурзької імперії в Галичині і Буковині.

Як відомо, австрійське право розвивалося під впливом німецького права. Перші помітні спроби щодо кодифікації права австрійських земель були зроблені ще за Максиміліана I. Їх результатом став *Codex Austriacus* (1704–1777 рр.), в якому було вміщено цісарські мандати, декрети та резолюції. Франц фон Карієнт був першим, хто систематизував австрійське право у формі інкорпорації і видав у 1704 р. у Відні всі нормативні акти, що були прийняті або затверджені, починаючи з правління Фердинанда I [4, с. 18].

У другій половині XVIII ст. в Австрії, за часів правління імператриці Марії-Терезії, було активізовано кодифікаційні роботи у цивільному, кримінальному та процесуальному праві. З цією метою імперський уряд створив низку комісій, які називалися також придворними комісіями. Перша комісія розпочала свою роботу 3 травня 1753 р. Одним із перших кодифікованих актів австрійського права, дію якого було поширено на територію Галичини, став кодекс вексельного права 1763 р., яким урегульовувалися відносини у сфері вексельних зобов'язань. На території Галичини відносини у цій сфері до 1775 р. регулювало українське звичаєве право, яке, однак, в міру свого формалізму та складності, було нездатним забезпечувати якісне правове регулювання вексельних операцій, що перешкождало їх швидкому здійсненню. У 1775 р. чинність цього кодексу була поширена на територію Галичини та Буковини.

Проте найважливішим завданням були розробка і прийняття цивільного кодексу. У період з 1753 до 1797 рр. розробкою проекту нового австрійського цивільного кодексу займалися три комісії: 1. Компіляційна комісія; 2. Ревізійна комісія як інстанція з перевірки; 3. Законотворча комісія, утворена після ліквідації компіляційної комісії. План кодифікації австрійського права розробив професор Аццоні з Праги, передбачивши в ній три частини: особисте, майнове та облігаційне (боргове) право. Перший проект цивільного кодексу у восьми фоліантах під назвою «*Codex Theresianus*» (Терезіанський кодекс, названий так за ім'ям імператриці Марії-Терезії) був завершений у 1766 р., однак не отримав затвердження ні з боку Державної ради, ні самої імператриці.

У 1772 р. було віддане розпорядження переробити Терезіанський кодекс, зокрема уникати наукових положень, зайвих роз'яснень та повторень, не прив'язуватися до римського права і якомога більше спростити зміст правових норм. Для цього того ж року була створена нова кодифікаційна комісія для переробки незатвердженого проекту цивільного кодексу. Робота нової комісії просувалася дуже повільно. Щоправда, у січні 1783 р. був виданий патент про шлюб, який регулював сімейні відносини, а в 1786 р. – патент про порядок спадкування за законом. Декретом від 1 листопада 1786 р. затверджена і оприлюднена перша частина цього кодексу, яка отримала назву «Йозефінського

кодексу законів», оскільки її підписав імператор Йосиф II. Вона передбачала права осіб у п'яти розділах: 1) про закони; 2) про права підданих загалом; 3) про права подружжя; 4) про права батьків і дітей; 5) про права сиріт та інших осіб, не здатних управляти своїми справами. А в 1787 р. було затверджено другу і третю частини Терезіанського кодексу. Того ж року 1 січня кодекс був введений у дію у німецьких спадкових землях Габсбургів, а з 1 травня 1787 р. і в Галичині [5, с. 47]. Із прийняттям цього кодексу кодифікаційні роботи не завершилися і тривали за правління імператора Леопольда II. Це було пов'язано з розпуском законодавчої комісії та утворенням 2 квітня 1790 р. нової придворної комісії у законодавчих справах, яку очолив Карл Антон Мартіні. Цій комісії було доручено здійснити розробку кодифікаційних актів у цивільному та кримінальному праві Австрії. З початком роботи новоутвореної комісії було проголошено два імператорські патенти, зокрема, 7 травня 1790 р. та 22 лютого 1791 р. Леопольд II видав патенти, згідно з якими комісія була зобов'язана переглянути та доопрацювати цивільний кодекс Австрії 1786 р. Таке доопрацювання полягало у переробці положень розділів про дію законів у часі («Про застосування законів щодо дій, які відбулися»), про обов'язки суддів («Керування судьями виключно законом при винесенні рішень»), а також про права дітей («Про позашлюбних дітей»). Результати кодифікаційних робіт комісії підлягали схваленню імператорськими установами та представництвами коронних країв. З цією метою 15 вересня 1790 р. імператор прийняв рішення про утворення при судах другої інстанції спеціальних комісій за участю представників кожного краю імперії. Крім того, для обговорення проекту цього кодексу були залучені також професори юридичних факультетів країв – з юридичного факультету Львівського університету, наприклад, було запрошено для подання висновку професора Б. Борзагу.

Після закінчення роботи над складанням повного цивільного кодексу, він декретом від 17 лютого 1797 р. під назвою Галицького цивільного кодексу був запроваджений у Західній, а декретом від 8 вересня 1797 р. – і у Східній Галичині. Цивільний кодекс 1797 р. складався з трьох частин, поділених на розділи, які, своєю чергою, складалися з параграфів. Загалом кодекс налічував 1613 параграфів [6, с. 51]. Джерелами цього цивільного кодексу були норми пруського цивільного уложення, права окремих австрійських країв та пандектне право. Характерною особливістю структури цивільного кодексу 1797 р. було те, що частини кодексу не мали чітких назв – вони лише поширювалися на певні правові інститути. Перша частина містила загальні норми, які роз'яснювали поняття права та держави і визначали права осіб. Окремо регулювалися відносини між батьками та дітьми, а також між службовими особами. Друга частина регулювала правові відносини у речовому праві, визначала поняття речі та закріплювала поділ речей і способи їх набуття. У третій частині містилися норми зобов'язального права, зокрема, встановлювався порядок укладення договору та його види [7, с. 759–884].

Норми цивільного кодексу 1797 р. були виписані авторами на досить високому тогочасному рівні. Використання при його розробці позитивного досвіду функціонування попереднього цивільного законодавства та значні зусилля кодифікаційних комісій призвели до розробки змістовно та систематично завершеного правового акта. Однак таке досягнення значною мірою нівелювалося недотриманням авторами окремих мовних правил у написанні цього акта. Кодекс містив чималу кількість орфографічних та пунктуаційних помилок. Як один з прикладів можна навести одночасне застосування авторами у різних абзацах тотожного поняття «чинність» та «чанність». Не набагато кращою була і ситуація з

пунктуацією. Довільне використання авторами двокрапок замість крапки або крапки з комою у кінці речення, неправильне вживання голосних та приголосних (що не було помилками при друці) значною мірою ускладнювали читання та розуміння змісту норм цивільного кодексу 1797 р. З прийняттям цивільного кодексу 1797 р. на території Галичини було припинено дію польського феодального цивільного права та створено передумови для реформування австрійського цивільного законодавства. Кодифікаційні роботи в Австрійській імперії тривали [8, с. 53].

Значний вплив на кодифікаційні роботи в Австрії мав запозичення французького правотворчого досвіду. Так, 21 березня 1804 р. було введено в дію цивільний кодекс Франції (кодекс Наполеона), який чинний (зі змінами і доповненнями) і сьогодні. Його проект був підготовлений урядовою комісією у складі видатних французьких юристів, що її призначив Наполеон Бонапарт 11 серпня 1800 р. В основу кодексу було покладено принципи римського права, французькі нормативні акти, а також правові звичаї. Кодекс замінив понад 14 000 законодавчих актів, прийнятих у попередні роки революційними урядами Франції наприкінці XVIII ст. Безпосередню участь у розробці цивільного кодексу взяв Наполеон Бонапарт, у зв'язку з чим 3 вересня 1807 р. звід отримав другу назву – Кодекс Наполеона. Характерними рисами Кодексу Наполеона є те, що у ньому було сформульовано практично всі основні принципи французького приватного права в цілому; кодекс вміщує багато норм цивільно-процесуального та сімейного права, а також деякі положення, що стосуються трудових правовідносин, а це робить його ще більш універсальним. Кодекс вирізняється стрункістю викладу, чіткістю трактувань основних понять та інститутів цивільного права, стислістю юридичних дефініцій. Переважну більшість статей викладено коротко, ясною мовою, окрім деяких термінів, успадкованих від римського права та дещо застарілих навіть для того часу зворотів мови [9, с. 368–370]. Спочатку французький кодекс налічував 2 281 статтю. Його структура була названа інституційною, оскільки відображала схему побудови інституцій римського права: особи, речі, спадкування. Незважаючи на скасування деяких застарілих статей та введення у дію численних нових статей, обсяг кодексу постійно зростає і нині перевищує первісний більш як у півтора рази. Цивільний кодекс Франції складається з трьох книг (перша книга про осіб; друга – про майно та про різні різновиди власності; третя про різні способи набуття права власності), які поділяються на титули, глави, розділи, параграфи та статті. Тому австрійські кодифікатори під час розробки цивільного кодексу проаналізували хід і наслідки кодифікації цивільного права у Франції.

У першій половині XIX ст. в Європі, зокрема і в Австрії, відбувалися значні соціально-економічні зміни, які потребували подальшого реформування цивільного законодавства. Це, своєю чергою активізувало кодифікаційні роботи в Австрійській імперії. Було створено нову законодавчу комісію, яка повинна була розробити і прийняти новий кодекс. За основу було взято цивільний кодекс 1797 р., який було перероблено. Після цього вже проект нового австрійського цивільного кодексу було передано на розгляд особливих провінційних комісій, які мали надані права для подання зауважень і пропозицій. Робота цих комісій завершилась, однак проект був розглянутий ще тричі на основі подальших експертиз – у 1801–1806, 1808 і 1810 рр. Досвід застосування його в Галичині був вивчений, узагальнений і 7 липня 1810 р. Його було схвалено, а патентом від 1 червня 1811 р. обнародовано. Придворним патентом від 13 липня 1811 р. оголошено: що «Його Величність вважають, що Вони не можуть визнати жодного особливого права чи статутів для окремих провінцій, функціонуючих поряд із загальним цивільним кодексом» [5, с. 48]. Цивільний кодекс Австрії був

введений в дію 1 січня 1812 р. для всієї Австрії: 1 січня 1812 р. – для Галичини, Володимерії та Буковини; 1 листопада 1815 р. – для округів Велічки та Подгужи. 1 лютого 1816 р. – для земель Тернопільщини. Варто зазначити, що для Кракова австрійський цивільний кодекс патентом від 23 березня 1852 р. був введений в дію двічі: 20 квітня 1852 р. щодо прав подружжя і 29 вересня 1855 р. вже як єдиний цивільний кодекс. У Північній Буковині, а також і на Тернопільщині цей кодекс було введено в дію 1 лютого 1816 р. (землі Тернопільщини перебували у складі Російської імперії з 1809 по 1815 рр.). Чинне до того моменту загальне приватне право (перейняте римське право, йозефінський кодекс, провінційні статuti і звичаєве право) було скасоване. Джерелами австрійського цивільного кодексу 1811 р. (австрійського загального цивільного уложення) стали пандектне право (рециптоване і пристосоване до нових умов римське право), пруське земське (цивільне) уложення 1794 р. і провінційне право деяких австрійських земель, що нерідко піддавалися істотній переробці і змінам. Деякі правові конструкції було запозичено з цивільного кодексу Франції 1804 р. Австрійське загальне цивільне уложення 1811 р. було видане німецькою мовою. В 1868 р. у Львові був виданий його руський переклад, здійснений комісією, що була створена у 1865 р. під керівництвом радника Вищого суду К. Кміцикевича.

Однак, поряд із загальним цивільним кодексом 1811 р., в Австрійській імперії, зокрема, у Галичині і Буковині, діяли й окремі цивільні закони, які сприяли ефективному врегулюванню цивільних відносин. До їх числа належали військові закони, що зберігали силу для осіб військового звання; торгове уложення (введене в Австрії 17 грудня 1862 р.); вексельний статут від 25 січня 1850 р.; загальні закони про поземельні книги від 25 липня 1871 р. (на Буковині у 1873 р. вводились нові поземельні книги) та ін.

Австрійський цивільний кодекс 1811 р. складався з трьох частин, які поділялися на 1502 статті [7, с. 1025–1150]. У вступі (ст. 1–14) викладено загальні міркування про цивільний закон, а саме: предмет цивільного права, провінційний статус, судові вироки, привілеї, тлумачення закону тощо. Перша частина (ст. 15–284) присвячена особистим правам, регулюванню відносин між подружжям, батьками і дітьми, а також відносин опікунів та сиріт (тобто сімейному і опікунському праву). Друга (ст. 285–1341) – майновим (речовим) і особисто-майновим правам: праву власності, праву застави, праву на відшкодування шкоди і праву на задоволення позову тощо. Третя частина (ст. 1342–1502) присвячена спільним постановам, що стосувалися особистих і майнових прав (про затвердження, зміну і скасування прав і обов'язків, а також про давність і прострочення). Така структура багата в чому відповідає класичній інституційній схемі побудови кодексів, що притаманна традиціям римського права. Щодо внутрішнього змісту Цивільний кодекс 1811 р. був самостійним законом цивільного права. Значення Австрійського цивільного кодексу 1811 р. не обмежувалося лише періодом свого часу й територіальних меж держави. Він регулював цивільно-правові відносини на німецьких територіях Австрійської імперії (згодом і Австро-Угорщини): Хорватії, Словенії, Боснії і Герцеговини, частково в Сербії та Чорногорії. Деякий час він діяв на територіях Північної Італії, що перебувала під протекторатом Австрії. Цивільний кодекс 1811 р. діяв у Галичині і Буковині. Після розпаду Австро-Угорської імперії він зберігав чинність в Югославії, Польщі, Чехословаччині [10, с. 484–485]. Прийняття Цивільного кодексу 1811 р. мало значний позитивний вплив, у тому числі і на розвиток Галичини. Чіткий порядок укладення торговельних угод, визначеність прав і

обов'язків контрагентів у договорах, сприяли ефективному врегулюванню цивільних відносин, виходу Галичини зі стану економічного занепаду.

Характерною рисою австрійського цивільного кодексу 1811 р. є його дещо громіздка структура, яка може видатися довільною. Однак загалом лаконічність та недостатня теоретична база кодексу дають змогу виявити гнучкість у тлумаченні. Важливою рисою цивільного кодексу було те, що як і інші кодекси кінця XVIII– початку XIX ст. в інших країнах, він був результатом розпаду феодального і формування буржуазного права, причому деяку перевагу надавали першому, оскільки австрійський цивільний кодекс 1811 р. закріплював найважливіші правові інститути феодальної власності. До того ж Цивільний кодекс 1811 р. представляв собою модернізований формулами буржуазного права дворянський звід законів, метою якого була охорона дворянської власності. Цивільний кодекс 1811 р. був вигідним також і для польських поміщиків, оскільки надавав їм значні повноваження для подальшого визискування та експлуатації українських селян та робітників. Крім того, поміщики залишалися власниками землі. Лише наприкінці XVIII ст. землі почали обкладатися податками. Вони були значно нижчими, ніж податки з земель, що належали селянам. А це означало, що селяни та робітники платили більші податки, аніж поміщики. Більше того, наприкінці XVIII ст. і до середини XIX ст. відбувається парцеляція – подрібнення селянських земельних наділів, які передавалися у спадщину, на невеликі ділянки (парцели). Це явище розпочалося під час розпаду первісного ладу, формування моногамної сім'ї та зародження приватної власності на засоби виробництва. Для селянина того часу це означало, що за невелику земельну ділянку йому доводилось платити чималий податок.

Після набрання чинності австрійського цивільного кодексу 1811 р., в дію вводилося чимало додаткових доповнюючих розпоряджень, які, по-перше, частково модифікували правові засади, наявні у самому кодексі, а по-друге, частково належали до категорії тих політичних розпоряджень, які безпосередньо чи опосередковано впливали на приватне право. Такими додатками були закони про договір купівлі-продажу зі сплатою частками від 27 квітня 1896 р., про відповідальність за шкоду, заподіяну автомобілями від 9 серпня 1901 р., про право будівництва на чужій землі від 26 квітня 1912 р., а також закон про авторське право від 26 грудня 1895 р., який визначав права на твори літератури, мистецтва, фотографії як особливий вид інтелектуальної діяльності. Ці розпорядження публікувалися в офіційних (службових) і приватних збірниках. До офіційних збірників варто зачислити 14 томів так званого великого зібрання законів, яке хронологічно охоплює період з 17 грудня 1780 р. по 2 грудня 1848 р. Усі розпорядження, поміщені у збірнику, мали загальнообов'язкову силу для всіх частин Австро-Угорської монархії, в яких було введено загальний Цивільний кодекс 1811 р., навіть якщо відповідне розпорядження видане для окремої судової установи чи певної провінції. Велике зібрання законів, що містило 76 томів і видавалося з 1790 р. по 1848 р., а також «Провінційний збірник законів», що видавався з 1819 р. по 1848 р., були офіційними збірниками, що слугували для використання в окремих коронних землях. Однак з 1848 р. замість цих законів почали виходити «Вісник державних законів» і «Вісник крайових законів», а випуск службових збірників припинився у зв'язку з введенням загальноімперського вісника законів і вісників земельних урядів. Цісарським патентом від 4 лютого 1849 р. встановлено, що загальноімперський вісник повинен видаватися десятима мовами народів Австрійської імперії.

Як компроміс буржуазного і феодального права, австрійський цивільний кодекс 1811 р. в середині XIX ст. у нових історичних умовах застарів. У 1904 р. було створено комісію під керівництвом відомого австрійського юриста, професора Й. Унгера для перегляду низки положень цивільного кодексу 1811 р. Робота просувалася повільно, були лише розроблені проекти змін і доповнень, але їх затвердженню перешкодила Перша світова війна. Окремі норми кодексу в роки війни (1914–1916 рр.) були змінені в порядку видання надзвичайних урядових актів (новел), що стосувалися певного розширення прав жінок та позашлюбних дітей та дальшого розвитку зобов'язального права тощо. За цей час видано три збірки доповнень, якими були замінені понад 180 статей кодексу. Головно вони торкалися договірної права – загальних правил, договору оренди і, зокрема, найму житлових приміщень, договорів трудового найму тощо. У червні 1917 р. з відновленням парламентського життя в Австрії було утворено парламентську комісію на чолі з професором С. Дністряньським. Новели були передані до юридичної комісії австрійського парламенту. Проте у зв'язку з розпадом Австро-Угорщини у 1918 р. розгляд її пропозицій щодо удосконалення кодексу 1811 р. не було втілено в життя.

Австрійський цивільний кодекс 1811 р. діяв з деякими змінами на території Галичини і в період її приєднання після I Світової війни до складу Польщі за Ризьким мирним договором 1921 р. У 1933 р. був затверджений обширний за своїм обсягом польський кодекс зобов'язань, який припинив дію значної частини австрійського цивільного кодексу 1811 р. На Буковині, яку захопила Румунія, цей кодекс був чинним аж до 1938 р. Однак на території сучасної Австрії цивільний кодекс 1811 р. зі змінами та доповненнями чинний і досі.

Введення цивільного законодавства спершу на території Галичини перед поширенням його дії на решту частин Австрії справило негативний вплив на формування окремих джерел права в Австрії та Угорщині. Чинність цивільного законодавства в окремих частинах держави, її повільне поширення на решту територій Австрії та Угорщини та невідповідність норм цивільного кодексу до тогочасного рівня розвитку цивільно-правових відносин зумовлювало недосконалість правових систем Австрії та Угорщини.

Австрійське цивільне законодавство, що діяло на території Галичини після його оновлення та реформування, а також закріплення на законодавчому рівні окремих демократичних принципів та інститутів, однаково залишалося недосконалим, застарілим та сприяло утвердженню позицій Австрії та Угорщини у використанні західноукраїнських земель.

Список використаної літератури

1. Панич Н. Анексія Галичини Австрією та поширення австрійського права на її території / Н. Панич // Вісник Львів. ун-ту. Сер. юрид. – 2006. – Вип. 43. – С. 73–77.
2. Кульчицький В.С. Апарат управління Галичиною в складі Австро-Угорщини / В.С. Кульчицький, І.Й. Бойко, І.Ю. Настасяк, О.І. Мікула. – Львів, 2002. – 88 с.
3. Кульчицький В.С. Джерела права в Галичині за часів австрійського панування / В.С. Кульчицький // Проблеми правознавства. – 1971. – Вип. 19. – С. 46–47.
4. Никифорак М.В. З історії кодифікації австрійського цивільного та цивільно-процесуального права / М.В. Никифорак // Науковий вісник Чернів. ун-ту : зб. наук. праць. Серія : Правознавство. – 2002. – Вип. 81. – С. 18–21.
5. Кульчицький В. Джерела, структура, основні положення австрійського цивільного кодексу 1811 р. / В. Кульчицький, І. Левицька // Вісник Львів. ун-ту. Сер. юрид. – 2009. – Вип. 48. – С. 47–49.

6. Панич Н. Цивільний кодекс Австрії 1812 р. та його застосування на території Галичини / Н. Панич // Вісник Львів. ун-ту. Сер. юрид. – 2008. – Вип. 47. – С. 51–53.
7. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. – Т. 1 / уклад. Ю.В. Білоусов, І.Р. Калаур, С.Д. Гринько та ін. ; за ред. Р.О. Стефанчука та М.О. Стефанчука. – К. : Правова єдність 2009. – С. 759–884.
8. Панич Н. Цивільний кодекс Австрії 1812 р. та його застосування на території Галичини / Н. Панич // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. юрид. – 2008. – Вип. 47. – С. 53.
9. Довгерт А.С. Цивільний кодекс Франції / А.С. Довгерт, В.М. Захватаєв // Юридична енциклопедія. – К., 2004. – Т. 6. – С. 368–370.
10. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К., 2004. – С.484–485.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКИХ ОТНОШЕНИЙ НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ В СОСТАВЕ АВСТРИИ И АВСТРО-ВЕНГРИИ (1772–1918 гг.).

І. Бойко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина*

В статье раскрыты процессы становления и развития правового регулирования гражданских отношений на украинских землях в составе Австрии и Австро-Венгрии (1772–1918 гг.). Значительное внимание сосредоточено на историко-правовом анализе австрийского гражданского кодекса 1811 г. и других источников гражданского права исследуемого периода.

Ключевые слова: правовое регулирование, гражданские отношения, украинские земли, Австрия, Австро-Венгрия.

LEGAL REGULATION OF CIVIL RELATIONS IN THE UKRAINIAN LANDS UNDER AUSTRIA AND AUSTRO- HUNGARY (1772-1918)

І. Бойко

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, UA – 79000, Lviv, Ukraine*

The article describes the origin and development of the legal regulation of civil relations in the Ukrainian lands under Austria and Austro-Hungary (1772–1918). Special attention is focused on the historical and legal analysis of the Austrian Civil Code of 1811 and other sources of the civil law study period.

Key words: legal regulation, civil relations, Ukrainian lands, Austria, Austro-Hungary.

*Стаття: надійшла до редакції 11.09.2012
прийнята до друку 09.11.2012*